

**SECTION 1
THEORY AND HISTORY OF THE LAW AND THE STATE;
HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL DOCTRINES**

**СЕКЦІЯ 1
ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА;
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ**

УДК 159.9

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ЯК НАУКИ

***Зякун Алла Іванівна,**
канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри конституційно права,
теорії та історії держави і права ННІ права,
Сумський державний університет*

***Дегтяр Руслана Олександрівна,**
студентка III курсу ННІ права,
Сумський державний університет*

У статті проаналізовано методологічну складову сучасної юридичної психології, яка знаходиться на межі психології та юриспруденції. Поза всяким сумнівом, з початку ХХ століття і до сьогодні, юридична психологія на радянському, пострадянському та сучасному просторі пройшла етапи формування, забуття, відродження та інтенсивного розвитку перетворившись у самостійну наукову галузь. За цей період були сформовані основні її теоретичні складові. Це предмет, об'єкт, структура, завдання, методи та її місце й значення в системі наукового знання. Проаналізовано історію її виникнення та розвитку на різних етапах та країнах.

На сьогодні у центрі уваги юридичної психології знаходяться психологічні аспекти особистості її поведінки та діяльність у сфері права. Адже, саме право є визначена природою людини система регулювання суспільних відносин, звернена, передусім, до особистості. Людина як особистість поступово формується й існує в системі суспільних відносин і є соціальною істотою, для якої характерні цілеспрямованість і саморегуляція. Важливою умовою існування будь-якого суспільства, дійсно, служать розроблені людьми норми права, які регулюють поведінку і відносини між індивідами, між особистістю та суспільством. У сучасній науковій літературі окремі питання та проблеми юридичної психології знайшли своє відображення як в працях вітчизняних так і закордонних дослідників.

Головне завдання юридичної психології сприяти вирішенню складних проблем у галузі права та посилення боротьби з правопорушеннями і злочинами. В юридичній діяльності знання психології не аби як потрібні адже вони дозволяють глибше пізнати психічні особливості особистості, властивості й специфіку її поведінки, діяльності, спілкування тощо. А знання психологічних закономірностей, застосування в юридичній діяльності психологічних методів і

прийомів підвищує ефективність праці юриста, допомагає краще зрозуміти мотив вчинків людей, регулювати відносини з ними.

Юридична психологія є самостійною науковою галуззю та навчальною дисципліною, оскільки вона пов'язана з особливими правовими аспектами людської діяльності.

Ключові слова : юридична психологія, право, особистість, суспільні відносини, правовідносини.

Ziakun A. I., Dehtiar R. O. Methodological Bases of Juridical Psychology as a Science. The article analyzes the methodological component of modern legal psychology, which is on the verge of psychology and jurisprudence. Undoubtedly, from the beginning of the 20th century to the present time, juridical psychology in the Soviet Union, post-Soviet and modern countries has passed the stages of formation, oblivion, revival and intensive development into an independent scientific branch. During this period, its main theoretical components were formed. These are an object, a subject of study, a structure, tasks, methods and its place and significance in the system of scientific knowledge. The history of origin and development of the juridical psychology at different stages and countries were analyzed in this article.

Today, in a the focus of juridical psychology are psychological aspects of the personality of its behavior and activities in the field of law. After all, law is a system of regulation of social relations, defined by human nature, directed, first of all, to the person. Human is gradually formed and exists in the system of social relations and human is a social being, who can be characterized by purposefulness and self-regulation. Indeed, an essential condition for the existence of any society is the rules of law developed by humans that regulate behavior and relations between individuals, between a person and a society. In modern scientific literature, separate questions and problems of juridical psychology have been reflected both in the works of domestic and foreign researchers.

The main task of juridical psychology is to contribute a process of solving problems in the field of law and to strengthen the fight against offenses and crimes. In legal activity, knowledge of juridical psychology allows to get deeper into the psychic peculiarities of a person, properties and specifics of his behavior, activity, communication, etc. Also knowledge of psychological patterns and knowledge of psychological methods and its application in the legal activity increase the efficiency of a lawyer's work, help to understand better the motive of people's actions, and to regulate relations with them.

Juridical psychology is an independent scientific discipline and an academic discipline, as it is associated with the special legal aspects of human activity.

Keywords : juridical psychology, law, personality, social relations, law relations.

Юридичній психології належить важливе місце у системі сучасних наукових знань, які все частіше застосовуються для удосконалення правозастосовної діяльності. На сьогодні усе більше розвинутих держав використовують знання юридичної психології для вирішення завдань боротьби зі злочинністю.

Є очевидним, що юридична психологія озброює юриста аналізом поведінки злочинця, структурним підходом до організації слідчої та судової діяльності; розробляє наукові рекомендації ефективної організації пенітенціарної діяльності, щодо покращенням діяльності правоохоронних органів.

Саме тому запорукою успішного вирішення складних практичних завдань правоохоронної діяльності є знання найрізноманітніших явищ функціонування психіки людини як учасника будь-яких правовідносин, соціально-психологічних

закономірностей та механізмів правозастосування, вмінь психологічно правильно будувати взаємовідносини з різними за індивідуально-психологічними особливостями громадянами, а також формування морально-психологічних якостей самої особи, яка здійснює цю діяльність [1, с. 35].

Юридична психологія є найбільш розгалуженою сферою психологічної науки, що стосується загальних психологічних питань сучасного права в цілому.

А. М. Бандурка зазначає, що юридична психологія – це одна з галузей загальної психології. Об'єктом вивчення психологічної науки є загальні закономірності свідомості та поведінки людини як суб'єкта діяльності [2, с. 5].

Схожої думки дотримується і Ю. В. Чуфаровський який вважає, що юридична психологія в сучасному розумінні це наука, яка

вивчає різні психологічні аспекти особистості і діяльності в умовах правового регулювання, може успішно розвивати і вирішувати комплекс поставлених перед нею завдань тільки завдяки системному підходу. Синтез психології та юриспруденції в юридичній психології призводить до взаємного збагачення обох наук, вирішення однієї з найбільш актуальних проблем підвищення ефективності правоохоронної і судової діяльності [3, с. 6-7].

Як наголошує доктор юридичних наук М. В. Костицький, юридична психологія є синтетичною наукою, бо синтез наукового знання є об'єктивним процесом, що виявляється у залученні досягнень не лише юриспруденції та психології, а й філософії, соціології, політології, медицини і природознавства. Характер і темпи такої інтеграції «зумовлюють» юридична наука та юридична практика [4, с. 6].

Отже, поняття «юридичної психології» не має великих розбіжностей і прогалів, оскільки науковці намагаються притримуватись єдиного визначення, яке враховує усі особливості та специфіку галузі юридичної психології.

Юридична психологія використовує методи і методологічні принципи загальної і соціальної психології. Структура ж юридичної психології, коло проблем які досліджуються, визначаються логікою правового регулювання. Практичні рекомендації у юридичній психології, звісно ж, співвідносяться з нормами матеріального і процесуального права [5].

Об'єктом вивчення юридичної психології є конкретна особистість яка виконує певні соціальні функції у системі «людина-право» і їх спільності як суб'єкти правової активності в межах існуючих процесів правового регулювання.

Російський вчений, В. Л. Васильєв, предметом юридичної психології визначає психологічні основи особистості й діяльності в умовах правового регулювання, систему «людина-право». Головною ланкою в цій системі є людина або особистість як суб'єкт діяльності [6].

Фахівець у галузі юридичної психології та правознавства А. Р. Ратінов як предмет юридичної психології визначає психічні явища, механізми, закономірності, пов'язані з виникненням, зміною, виконанням, порушенням і застосуванням права [7].

Отже, предметом юридичної психології є дослідження і виявлення психологічних фактів, закономірностей та процес реалізації людьми певних дій у правотворчій області, а також психологічне забезпечення праці юристів у різних сферах правової реальності.

З приводу завдань юридичної психології, то погоджуючись з думкою В. В. Беда, який у своєму навчальному посібнику зазначає, що завдання, які ставить перед собою юридична психологія як наука, можна поділити на загальні й одиничні. До загальних завдань юридичної психології науковці включають:

- науковий синтез юридичних, психологічних і соціально-психологічних знань;
- розкриття психологічної сутності фундаментальних понять і категорій права;
- вивчення методологічних і теоретичних основ юридичної психології;
- розроблення методик (і нових методів) теоретичних і прикладних досліджень у царині юридичної психології;
- створення професіограм і психограм юридичних професій;
- розроблення методики профорієнтації й профвідбору юристів та ін.

Тоді як одиничні завдання юридичної психології пов'язані з розробкою теоретичних підходів і практичних рекомендацій щодо найефективнішого здійснення правочинної діяльності. Серед них слід виділити:

- дослідження психологічних аспектів ефективності правових норм і розроблення психологічних основ щодо нормативної регуляції різних правовідносин;
- психологічне дослідження особистості злочинця, розкриття мотивації злочинної поведінки;
- розроблення методів і заходів психологічного впливу з метою викриття злочинців;
- дослідження психологічних закономірностей діяльності різних видів професійної юридичної діяльності;
- розроблення соціально-психологічних основ профілактики злочинів;
- дослідження психологічних закономірностей діяльності виправно-трудова закладів для розроблення системи заходів щодо виправлення і перевиховання засуджених [8].

На сьогодні юридична психологія є прикладною багатогалузевою дисципліною. Науковці у галузі юридичної психології зазначають таку її структуру підгалузей (розділів):

- судова психологія – розділ, що вивчає психологічні аспекти судового розгляду (психологічний вплив промови прокурора, судді, адвоката, поведінка і показання свідків на суді, проблеми судово-психологічної експертизи);
- кримінальна психологія – розділ, що вивчає психологічні особливості особи злочинця, типові психологічні портрети злочинців, мотивацію

злочинної поведінки як у цілому, так і окремих його видів (насильницьку злочинність, корисливу злочинність, злочинність неповнолітніх, групову), динаміку розвитку відносин у злочинних групах, проблеми лідерства і психологічного примусу;

– пенітенціарна (виправна) психологія – розділ, який займається проблемами психологічної ефективності різних видів кримінального покарання, психологією засуджених, які відбувають покарання, а також розробкою психологічних основ перевиховання, ресоціалізації та реадaptaції осіб, що переступили закон;

– слідчо-оперативна психологія – розділ, що вивчає психологічні аспекти розслідування і розкриття злочинів: тактику огляду місця події, допиту, слідчого експерименту і дачі показань на місці події і впізнання, а також формування і тренінгу оперативно-слідчих груп;

– правова психологія – розділ, який досліджує проблеми правової і протиправної соціалізації особи, умови виховання і моделі соціальної адаптації законотворчих громадян і громадян, що переступили закон, психологічні основи правотворчості і правореалізації;

– психологія професійної діяльності юриста – розділ, який займається проблемами побудови психологічних професіограм юридичних

спеціальностей (психологічних вимог до претендентів на займану посаду), питаннями профорієнтації, профвідбору, формування колективу, профілактики професійної деформації особистості та рекреації;

– психологічна віктимологія – розділ, присвячений особливостям особи і поведінки жертви злочину, ознакам „розпізнання” жертви злочинцем, взаємодії потерпілих і правопорушників у момент вчинення злочину, психологічної допомоги жертвам злочині [9, с. 6-7].

Вказані підгалузі юридичної психології пов'язані між собою спільністю психологічного змісту соціально-правових реалій, що становлять інтегровану схему.

Отже, в найбільш загальному вигляді юридична психологія є самостійною галуззю знань що вивчає закономірності психологічної діяльності людей які регулюються нормами права. Основною ознакою визнання юридичної психології як науки - це включення її в державний перелік наукових спеціальностей (19. 00. 06), тому юридична психологія в Україні перебуває в стані свого активного становлення і розвитку - перед нею стоїть ще багато невіршених питань.

Використана література :

1. Навчально-методичний комплекс для студентів денної та заочної форми навчання з курсу “Юридична психологія” / Укл. Лановенко І. І. – К.: АПСВ, 2007. – 58 с.
2. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология: Учебник. – Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 596 с.
3. Чуфаровский Ю. В. Юридическая психология в вопросах и ответах: Учебное пособие – М.: Проспект, 2010.
4. Костицький М. В. Науковознавчий підхід до структури юридичної психології як науки / М. В. Костицький // Юридична психологія. – 2016. – № 1 (18). – С. 5– 8
5. Бочелюк В. Й. Юридична психологія. Навч. пос. - К.: Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.
6. Васильев В. Л. Юридическая психология. 6-е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 608 с.
7. Ратинов А. Р. Советская судебная психология. – М.: Знание, 1967.
8. Бедь В. В. Юридична психологія: Навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і переробл. – К.: МАУП, – 436 с.: іл. – Бібліогр.: с., 2003
9. Косолапова Н. В. Юридическая психология / Н. В. Косолапова, А. И. Иванова. – М. : Юрайт, 2010. – 144 с.
10. Цимбал Т. Я. Юридична психологія: сучасний стан та перспективи розвитку / Т. Я. Цимбал // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2012. - № 4. – 217– 222.